

Emlékezés Babits sírjánál

Egy éve, hogy elment s ahogy a napokban összejöttünk néhányan, hívei és tisztelői sírjánál, döbbenve láttam, milyen kevesen maradtunk. Koszorúk szomorkodtak ott és virágok, a temetői sűrű légkörben lekókadók, miket gyöngéd kezekkel élesztgetett az özvegy és egy csapat költő és író a sír körül, szintoly kókadó, alácsüngő fejével. S amint ott álltunk zavart kis csoportokban, egyszer csak felcsendül a dal, sajogva szüremelő hangok a hámlo égből alól. Hat kis műnyárfa adta a kísértet, odaállítva a sír fejéhez orgonásip-sorrendben.

Oly messze vagyok, hogy már a szavam s magam is néha úgy nézem magam mint regyulót akit a temető takart el, s már csak az emlékezet tud róla, melyben élő és halott egyformán jár a kél, s olykor azt hiszed, a holt is él, és viszontláthatod.

Hosszú éveken át búcsúztunk, mégis úgy érzem, nem tudunk elbúcsúzni egymástól. Hat éven át mindig úgy köszöntem el tőle, mintha utoljára szorítanám meg kezét s minden újabb találkozásunk ize olyan volt, mintha ráadást kaptunk volna az élettől.

Senki arcán nem tükröződött oly híven a váratlan találkozás öröme, senki arcáról nem tudtam oly folyékonyan olvasni az írók között, mint az övére. Mikor utoljára találkoztunk, nemcsak kérdeztem, arcáról hangosan lebetűztem a feleletet is. Mindig ugyanazt kérdezte. Egy-két kérdés körül variálódtak az események. Annyi szeretetet sugárzó kíváncsisággal senki sem tudta kérdezni, mint ő: *mit dolgozol?* Feleletül mindig ugyanaz a zavar támadt föl bennem. Mit dolgozom? Egy pillanat alatt rájöttem, hogy siralmasan, szégyenletesen keveset, hogy tulajdonképpen semmit. Mindig megfogadtam, hogy mire újra kérdez, remekművel felelek, nemcsak terveimet lárom elő dadogva. Boldog voltam, ha közölhettem vele valamelyik vers-kötelem közeli megjelenését.

Mindössze talán húszszor, harmincszor voltam vele együtt életben s összesen ha tízszer egyedül. Szorongva mentem, mint a tanítvány a vizsgára, be sem igen jelenttem érkezőmet: nem tudtam, eljutok-e odaig? Bejelentés nélkül állítottam be, otrombán megzavartam, szerettem volna rögtön visszafordulni. De szorongásom csak az első tekintetig tartott. S akkor már úgy tetszett, mintha mindig együtt lettünk volna.

Asztalán a páziánsz kártyái heverték szétdűlt tarkaságban, írógépéből néha papír kandkiált elő, készenlétben figyelve a csendet, mint a fotográfus lencséje, vagy könyvek heverték az asztalon, kiválasztva a könyvtár hierarhikus rendjéből. Ijesztő szótárak, teljes klasszikus filológia, angol, francia, olasz, német s mindenféle idegen könyvek nyomasztó fellegei a levegőben, — több szakkönyv, mint irodalom. A toronyok. Lakásának sohasem volt szaga: mintha lakatlan lett volna szobája, mintha csak a lelke lakott volna ott. Bevallom, verszapot orrontottam a levegőben, valami hideg parázs szagot, amint beléptem, a gondolatokkal zsúfolt csend különös illatát. Úgy éreztem, bűn ezt a csendet vastag hangommal megtörni s kicsit zavaró is volt, amint ráhökentem, milyen előzékeny, kedves úr lakja ezt a szellemi palotát barna házikabátban, milyen mosolygó, készséges barát.

A süppeteg bőrkarosszékekben, ahol mindig megzavart, hogy vajh kinek a helyére ültem, füsttel kezdtek az áldozatot. Kihívóan gyújtott a szivarra s megfigyeltem, leszívta, orrán engedte ki a füstöt, kedvesen mutatva a kunsztot, mint egy gyerek. Ebből láttam, hogy jól van. Lehet, hogy voltak keserű, kétségbeesett órái, de azt állítom, hogy szivarja füstjén mindig az egészség illúziójában ringatózott. Beszéd előtt megésett, hogy percekig csak bámészkodtunk szótlánul. Fújtuk a füstöt. Menni akartam, azt hittem terhére vagyok. De ő marasztalt, kezemre téve egy pillanatra ideges melegű kezét, kitalálva gondolatomat. Ha kéziratot vittem, úgy hajolt reá, befűstölve szivarjával, mint egy oltárra s

én rösteltem rozoga alkotásaimat. Szemével szinte fölcsedte a papírról, szította magába a sorokat; néha megállt s újra kezdte, nagy kitértetés

Olyan mester volt,

aki készet várt. Remekek közt élt és nőlt fel, a kísérlet idegesítette, mint dongó finom orrát az éretlen virág. De ha készet talált, heverőjén szétleregette, mint egy mezőnyi széna-rendet a papírokat s boldogan hempergett közöttük, csapongó élvezettel, majd kitörően, hálásan tudott dicsérni is. Kötetemet ajánlott. Legyen „Barangoló”. Vagy inkább „Röpke kendők”? S elűszárgolta, hogy nem ez az első idegen kötet, aminek ő a keresztapja. Hogy van egy kiváló költőnk, akinek ő ajánlotta címül a „Sarjurendek”-et s ő is ajánlott neki egyet cserében, ha jól emlékszem, a „Versenyit az esztendőkkel” címet.

A Szigeten mesélte egyszer, a rózsák között, hogy a fiatalok közül Weörest és Vast kedveli. Jékelyt, Devecserit is említette. De nem szívesen beszélt a fiatal költőkről. Tudta, hogy ez a híd másik vége. Hamar elakadt, mint akinek még volna mondanivalója. Csak a tekintetével folytatta. Beszédese és mesélő volt ez a tekintet, alapjában mindig borongó. Egyszerre hívott és taszított, mint a mélyvízű kutak. A pázison sétálgattak a kúrtnyakú pávák s időnként trombitáltak egyet-rekedten. Gyöngyök peregetek szívár-

a tájköltészetéről is,

hogy mennyire nem új s hogy — egyáltalán — semmi sem új a nap alatt, hogy Vörösmarty éppúgy, mint Berzsenyi sokszor a tájköltészet ihletettjei. S hogy mért jobbak e nemből Aranynál, sőt Petőfinél is! Igazi költőnél a táj nem lehet díszes öncélúság. A táj világnézet. Egy életre döntő a gyermekkori táj, a képeivel. Ezek a tájképek nem fotográfiák, hanem a költő egész képzeletvilágában élnek, a költő alkotta képekben is, tehát lényegi formák, kész világ-

— Mi újság a Kelet Népe tájain?

— nyomta meg némi iróniával a szót; nem tudom, miről jutott eszébe.

Akkoriban, igaz, hónapokig bajlódtam, mále idealizmussal, a nevezett folyóirat szerkesztőségében, még Móricz Zsigmond közbelépése előtt. A keleti és nyugati írókat szerettem volna összemarkolni egy folyóiratban, a laptulajdonos nagy megértés-től kísérve. Létrehozni valamilyen keveredést, amelyből a fogalmak és a szellem tisztulása csapódott volna ki. Minderről tudott Babits is. A munka szépen indult. Akkortájt volt a „Magyar Múza” hangverseny is és az emlékezetes irodalmi est, ahol nyugat és tősgyökér biztatón megfert egymás mellett. A vállalkozás mégis időelőtt elzárult, megvakult, mint a búzaszem a földben csirázás előtt.

Beszéltem. Ő alig szólt közbe, csak mosolygott ifjonti terveimre és némán helyeselt. A „tudathasadás” szóra legyintve fölnevetett. Végre megszólalt:

— Az a három versed, ami a nyáron jött a Nyugatban... stb.

Ennyi volt a megjegyzése. Igaza volt: az után a három vers után hosszú időn át csak népmegváltó, borongó verseket zengedeztem én is, akár az őstehetségek, nem cáfolva rá az elméletre. Megérdemeltem, ha könyvem megjelenésekor bűnbakja lettem „a megrovási kaland”-nak. Legmegszegyenítőbb napja volt életemnek ez a fölismerés. Nehezteltem a Mesterre. Szemére lobbanítottam az árulást, azon melegében, ahogyan kifordult belőlem, a méltatlan kritikát, amit egy fiatal költőtársamtól kellett eltűrnöm abban a folyóiratban, ahol seregestül jöttek előzőleg a kötetben megjelent versek. Kínos helyzet támadt. Elkészültem rá, hogy esetleg utoljára beszéljek vele. Mesteremmel, akinek megindulásom köszönhetem. Önteltté tett a sértett hiúság. Vártam a választ, szemébe néztem egyenesen. S ő bocsánatot kért. Hebegtem, megszegyenültem, összeomlottam. Attól kezdve mind

volt, ha valamit hangosan fölolvastott. Legszigorúbb kritikája az volt, ha nem szólt semmit. Ebből is értettem.

ványkévekben az öntözőből s ezrével emelgették fejüket a kis gyepi virágok. Fanyarkás örömmel nézett el felettük. Kinyitotta az angol költők antológiáját.

Angol költőkről mesélt a fehér szigeti padon, szeretteiről, sipító, elvágott torokkal. Ijesztő volt vele lenni, borzongató érzés: mint meredély szélén, ahol szédítenek és nyaktörő ugrásra csábítanak a távlatok. Közéleben mindig tisztában láttam, életemben éreztem saját magam. S minden oly természetessé vált a vele való beszélgetésben, élet, halál, vers és Keats tudóbaja. Gyóntatók és feloldozók voltak szavai, gondolatai, a tekintete, — csodálatosan értett a lélekhez. A lényegét látta, nem tudott félreérteni. Érdekelni minden érdekelte, még a zene is, holott ezt nem nagyon értette, minden, az őstehetségek verseitől egész a Mikes Kelemen Akadémiáig. Nekí nem azért kellett a tanítványok és barátok, hogy ellentmondhasson nekik. Vitatkozni nem szeretett. Tudta, hogy a szellemi alkat éppoly különböző, mint a testi és a tőkéletest, a megfoghatatlant minden költőnek külön-külön kell megközelítenie. Közösen lehetetlen. Beszélgettünk

nézet, in concreto. Téglák a vers épületében, néha maga a vers. Egy költői képen át sokszor egy egész vers léleklük, mint egy tudón.

A vérmezői házban egyszer, őszi alkonyat tájt a népiességről esett szó. Rozsdásodott már a gesztenyesor a tér túlsó felén, az ég tele volt a lombok vöröses visszfényével. A nap tétován poroszkált a Vérmező alján, mosolygó fénye előzőlött a Krisztinán, mint tehetetlen öreg heve.

ritkábban kerestem fel. Szégyeltem magam, a hiúságomért.

— Mit dolgozol? — kérdezte legutóbb, a Lógody-utcában.

— Nagy mű készült el: világra jött a gyerek! — ujságoltam nagy büszkén.

Úgy örvendezett a gyermeknek, mintha övé lett volna. Apróra elkérdezgetett mindent, — s láttam, ahogy bársony fényű szeme elé képzeli, halálos ágyában. S mikor eljöttem, nem feledkezett meg róla. Így mondta, felragyogó szemmel: „Üdvözlöm.” Többet nem láttam.

Már betegnek ismertem meg, a fuldokló köhögések idején. Kosztolányi küldte át hozzá a kéziratokat.

— Sok érzés... szín... — mondta biztatón. Ha szabad leírom: a nyelvet és a képeket dicsérte, meg a „tisztá” fantáziát. De aztán csak hümmögött. S amit előbb mondott, darabonként visszavonta.

— A gondolatok a legkopárabb dolgok a világon — mondtam, nem tudom miért. — Tar fák, amiket az érzések öltöztetnek színekbe.

Rám nézett, mint aki jól érti azt, ha valaki verset ír. S sürgetve, türelmetlenül kért, hogy vigyek még, minél többet, a régieket is, még, még...

Már akkor nagyon beteg volt de úgy láttam, nem veszi komolyan. Betegségéről nem is szívesen beszélt; hamar rájöttem: legjobb ilyen kérdésekkel nem is zaklatni, minden szivarja beszédese tiltakozás, égő felkiáltójel volt a betegség gyanúja ellen. Annnyira költő volt, hogy számára illúzió volt az élet is, szebb, mint az egészség prózai valósága.

Nem is tudom, milyen lehetett egészségesen. Képzetelemben mindig a halál árnyékában ült, élő halott volt. Ennek köszönhetem, hogy mindig úgy fogok gondolni reá, mintha élne. Nem is halt meg, ma is él annyira számomra, mint egy évvel vagy ötlet ezelőtt. Hiszen jót tett vele a testi halál. Akkor is csak egy napra csapott agyon a hír. A könyveire néztem, ott álltak ugyanazon a helyen s ott állnak ma is. Kosztolányi

halála óta az ő halála napján olvastam el megint az ujságokat és megnyugodtam. Még a napilapok is jajongtak. Halála napján föltámadt s most fog élni igazán.

Vasárnap akartunk hozzá kimenni — éreztem, utoljára — Esztergomba Tersánszkyval. Még jókor lett volna, hogy életben lássuk. De nem volt pénzünk utiköltségre. Kiültünk egy városmajori padra s elbeszélgettünk róla, már mintha nem élne...

Hétfőn végzetes híreket hozott valaki, aki szombaton kint járt nála. Éjfél tájt felhúztam a rolót, kiléptem az erkélyre. Egtek a Siesta ablakai. Semmit sem tudtam, csak azt,

hogy Juhász Gyula, József Attila, egykor Ady is itt szenvedett. Talán, amint kikémleltem az elsőtéltés miatt az éjszakába, az ő ablaka mutatla a világgosságot. Rám dült s viszszaöklelt szobámba az örült csend.

Egy éve, hogy sírba tettük s most nézzük a síron a leveleket s szemünk sarkából egymást. Mindenki csak magán keresztül ismerhette. Időnként, mintha kézen fogna valaki, ide-oda vezet bennünket vendégszeretón, változnak a csoportok, s folyton újabb vendégek érkeznek...

Jankovich Ferenc